

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

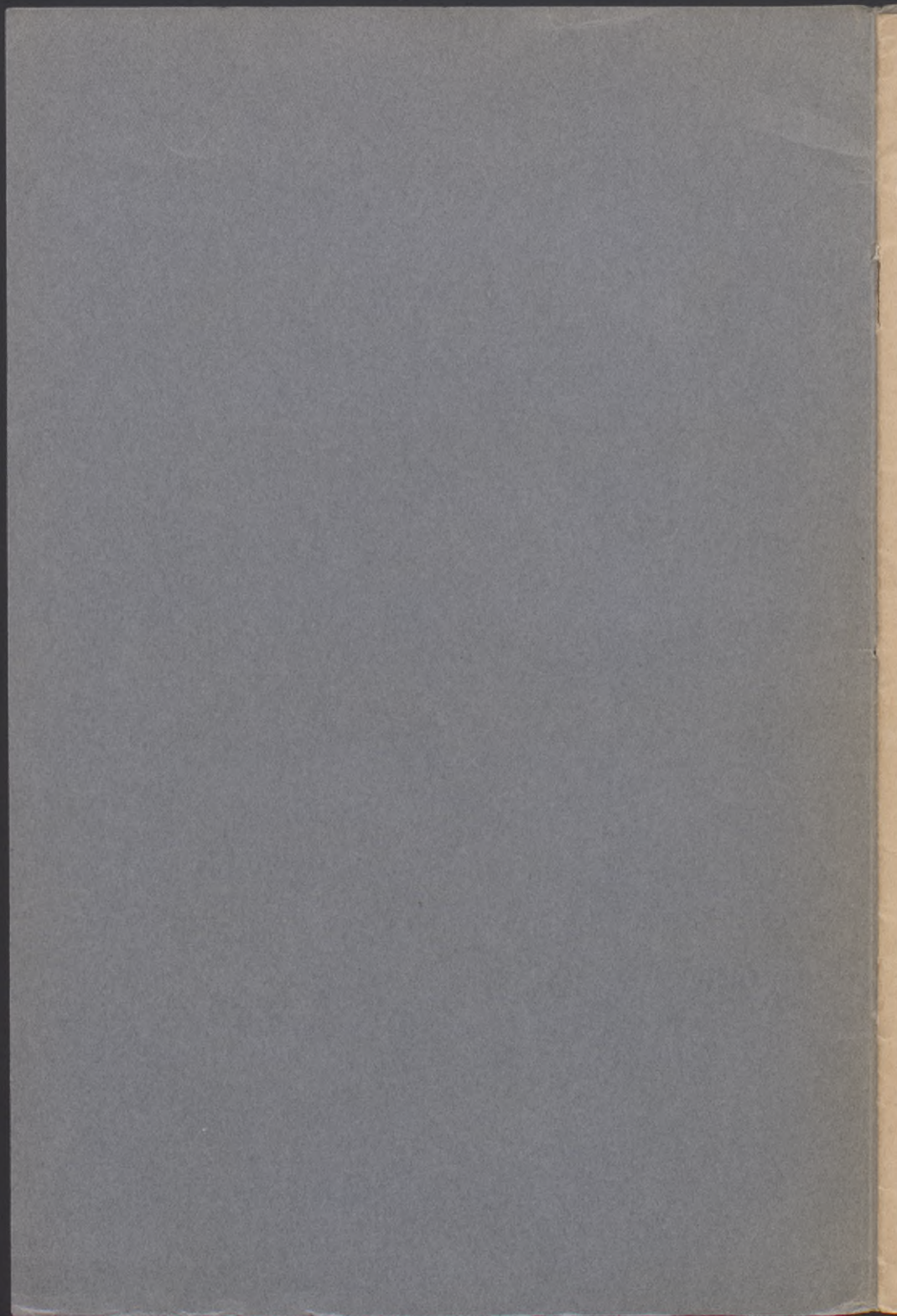
11m. 1. Deol.
Pitelstift.

Lennstrand, V. S.

De fyra evangelierna.

1889.

(Br.) Teol.
Bibl. litt.

De fyra evangelierna,

deras uppkomst och historiska värde.

Foredrag,

hållet på Svenska teatern den 14 April 1889

af

Viktor E. Lennstrand.

Pris 25 öre.

34
No. 4021.

Bland de källor, jag för detta föredrag användt, nämner jag särskildt miss Annie Besants förträffliga arbete *Christianity* och Charles B. Waite's *History of the Christian Religion to the year 200*, af hvilken Björnstjerne Björnsson utgifvit ett sammandrag under titeln: "Hvorfra stammer Miraklerne i det ny Testamente?" Jag hänvisar till dessa arbeten den, som önskar utförligare skäl och bevis för här gjorda påståenden.

Förf.

Minä damer och herrar!

När jag vill uppvisa kristendomens otillräcklighet för vår tid, det vidskepliga i dess åskådning, det förvända i dess dogmer, det grundlösa i dess utsagor, de falska motiven i dess moral, dess hämmande inflytande på civilisationens befrielsekamp och i allmänhet dess oposition mot förnuft, rättsmedvetande och sanning, erbjuda sig många ämnen af de mest skilda slag. Kristendomen ingriper på så många olika områden, den vidrör så många af människolifvets förhållanden och har varit en produkt af föreställningar och krafter från så många olika håll och af så olika art och en faktor i så många rörelser inom mensklighetens historia, att man måste företaga vidtomfattande studier i kulturhistoria och literatur för att rätt kunna förstå och förklara dess uppkomst, dess framgångar, dess segrar och verkningar.

När vi nämna ordet kristendom, träda genast för vårt inre en mängd syner, af hvilka icke alla äro egnade att glädja vårt sinne — många deremot uppröra våra känslor, sammanpressa vårt hjerta och fördystra vår ande. Jag skall dock nu ej dröja vid någon af dessa bilder. Jag skall befria eder från skildringen af gerningar, som i grymhet och känslolöshet förgäfves söka sin like i historien — jag skall ej nämna ett ord om Josua blodbad eller inkquisitionens brinnande bål, om Mose grymma lagar eller medeltidens hexprocesser. Jag har i dag valt ett literaturhistoriskt ämne till föremål för behandling ett ämne af rent literärt intresse, men ett ämne icke desto mindre väsentligt för kristendomen; ja i detta fall ett af dess vigtigaste och allvarligaste spörsmål.

Jag vill nu icke tala om biblen i dess helhet. Jag lägger hela gamla testamentet å sido. Jag lemnar ock ur sigte större delen ur nya testamentet. Jag vill nu ej säga något om epistlarne eller om Uppenbarelseboken. Jag vill endast tala om de fyra evangelierna. Jag vill söka framställa några af

de resultat den moderna och fördomsfria bibelkritiken kommit till — jag vill tala om, hvad den trägne och outtröttlige forskaren funnit och hvad de män och kvinnor tro, som frigjort sig från presternas auktoritet och bildat sig en med sanningen öfverensstämmande mening i dessa frågor.

Men innan jag börjar tala härom, vill jag säga några ord om de föreställningar, som inom kristendomen i denna fråga göra sig gällande — de åsikter, som förkunnas och läras som den allena saliggörande tron — de meningar som ännu hyllas af de ibland oss, hvilka af brist på tid och intresse varit likgiltiga för dessa ämnen och som tro, därför att de icke tvifla, och icke tvifla, därför att de icke tänka, ej ha *tid* att tänka, ej ha tillfälle att tvifla, ej resurser att söka och finna sanningen; ty så illa stäldt är det ibland oss, att de flesta måste i första rummet tänka på mat och kärder och därför släpa och arbeta från tidigt på morgonen intill sena kvällen, utan att unnas ett par timmars hvila för att taga del af de sanningar, hvilka såsom vårt tidevarfs egendom utmärka det framför föregående perioder i historien. *Derför* har kyrkan ännu så mycken makt och presterna så stor myndighet; men af alla tecken att döma förberedas bättre förhållanden.

Dessa prester och predikanter, okunniga om och likgiltiga för allt, som ej direkt hör till kristendomen och deras lekamliga välfärd — utan att låta sin blick falla på en heterodox skrift, utan att hafva tagit ett steg utom det område, trosartiklarne för dem utstakat och den teologiska fakulteten och kyrkan en gång för alla begränsat, lära ännu hvarje söndag i sina tusentals kyrkor, bönehus och kapell, att biblen och framför allt de fyra evangelierna äro af gud inspirerade, att de äro ofelbara och uppenbarade af den helige ande, att de äro skrifna af Matheus, Markus, Lukas och Johannes, hvilka antingen varit ögonvittnen till de händelser de omtala eller ock hört om dem af ögonvittnen, att dessa skrifter därför äro historiska och sanna, att de äro oförändrade, att vi i dag ega dem i samma form, i hvilken de ursprungligen skrefvos, att de öfverensstämma med hvarandra, att det icke finnes några motsägelser hos dem, att de meddela nya förut okända sanningar, som måste antagas vara uppenbarade för att kunna förklaras, att de såväl till sin form som till sitt innehåll på ett alldeles särskildt sätt utmärka sig framför alla skrifter, författade af menniskor.

Och icke nog härmed. Från dessa skrifter härleda de

hela vår kultur och civilisation. I dem tro de sig finna förklaringen till allt godt, nyttigt och välgörande, som blifvit tänkt och utfört af menniskor under dessa århundraden.

Och denna tro predika de icke allenast i kyrkorna — våra barn måste lära sig tro det, måste lära sig vörda, dyrka och akta dessa evangelier som guds uppenbarade ord, som fullkomlighetens urkunder, som rättfärdighetens enda lagböcker.

Kristendomen står och faller med dessa skrifter, ty huru viktigt gamla testamentet än är, skulle det dock ej ha något värde för de kristna utan det nya testamentet, och huru grundläggande Pauli bref än må vara i synnerhet i dogmatiskt hänseende, ega de dock evangelierna som sin nödvändiga förutsättning.

Men jag frågar nu: hvilket historiskt värde hafva dessa skrifter? Äro de verkligen skrifna af de personer, som utgifvas vara deras författare? Ega de de egenskaper, som tillskrifvas dem? Hafva de händelser de omtala passerat såsom man här påstår.

Jag går nu att svara på dessa frågor. Och jag finner då, att i de första århundradena funnos ej mindre än 132 evangelier, uppenbarelsen, gerningar och epistlar under Jesu och apostlarnes namn. Af dessa ega vi, utom de i vårt nya testamente upptagna, omkring 40 i behåll.

Ingenting skiljer dessa s. k. apokryfiska eller oäkta skrifter från de s. k. kanoniska eller äkta. Flera af brefven behöfva alls icke frukta en jemförelse med Pauli bref och flera af evangelierna ligga till grund för de fyra evangelier, som finnas i de kristnas bibel. Det är samma ande, som genomgår dem, samma tro på underverk, samma fördomar, samma hopp, samma känslor och tankar. Man har sagt, att de underverk, som omtalas i de apokryfiska skrifterna äro otroliga, men jag svarar: de underverk, som omtalas i de fyra evangelierna äro lika otroliga. Man har sagt, att de händelser, som omtalas i de apokryfiska evangelierna ej kunna bevisas vara sanna. Jag svarar: man har icke starkare skäl för de händelser, som omtalas i de kanoniska evangelierna. Man har sagt, att dessa skrifter äro motsägande och ej innehålla något nytt. Jag svarar: de äro ej mera motsägande än nya testamentets skrifter. Jag ser alls icke någon skillnad hvarken till innehåll eller form emellan de kanoniska och de apokryfiska

böckerna — de äro alster af samma föreställningar, samma vidskepelse — de äro genomträngda af samma tendenser.

Flera af skrifterna voro kända *före* de fyra evangelierna, citerades af de äldste kyrkofäderna och begagnades i den äldsta kristne kyrkan. Ireneus räknar »Hermas herden» till skriften. Denna bok citerades ock som helig skrift af flera andra kyrkofäder och ansågs af dem såsom guddomligt inspirerad. Tillika med Barnabi epistel finnes den äfven upptagen efter de kanoniska evangelierna i Codex Sinaiticus, en af de äldsta handskrifter vi ega, från det 4:de århundradet. Clemens andra epistel finnes ock i Codex Alexandrinus, ett manuskript, af de mest kompetente domare dateradt från 2:dra hälften af 5:te eller i början af 6:te århundradet. Intill ett jämförelsevis sent datum ansågs Clemens 1:sta epistel vara inspirerad och citerades som helig skrift. Origines citerar Barnabi epistel som »guds ord» och samma kyrkofäder ansåg ock »Hermas herden» vara guddomligt inspirerad. Om denna bok säger Evsebius: »Vi veta, att den redan tidigt var i allmänt bruk i våra kyrkor». Och Clemens epistel lästes också allmänt vid de kristnes söndagsmöten.

Vi finna, att de *äldre* kyrkofädernas citat af Jesu ord och berättelser om Jesu gerningar ej öfverensstämma med de fyra evangeliernas uppgifter. Dessa kyrkofäder citerade dels från den muntliga traditionen, dels från apokryfiska skrifter. Dels omtala de Jesu ord i en annan *form* än som förekommer i de fyra evangelierna, dels anföra de yttranden af Jesus, hvilka ej återfinnas hos de fyra evangelierna. I flera fall kunna vi uppvisa, ur hvilka apokryfiska skrifter dessa citat äro hämtade.

En af den äldsta kristna kyrkans störste skriftställare är Justinus Martyr. Han lefde omkring 150 efter Kr. och skref flera betydelsefulla försvarsskrifter och apologier. Omkring 20 gånger citerar han en bok, som han kallar *ἀπομνημονεύματα*, hvilket betyder minnen, erinringar, memoirer, och som tillskrifves apostlarna. Man antager af flera skäl, att denna bok, »apostlarnes minnen», är detsamma som hebreer-evangeliet, om hvilket jag längre fram skall tala och som ligger till grund för Mathei evangelium. *Denna* skrift, »apostlarnes minnen», citerade Justinus Martyr *alltid*, när han talar om Jesu ord och gerningar, men denna skrift kan ej vara något af våra fyra evangelier af den enkla orsaken att flera af Justini Martyrs citat ej förekomma i något af de fyra evangelierna. På ett

ställe refererar han till "Petri evangelium", hvilken skrift ej heller nu är i behåll, men som antagligen ligger till grund för Marci evangelium. Två gånger anför han en apokryfisk skrift, »Nikodemi evangelium» eller »Pilati gerningar», hvilken skrift vi ännu ega. I sin första försvarsskrift, kap. 35, säger han om Kristus: "Och då han blifvit korfäst, kastade de lott om hans kjortel och de som korsfäste honom, delade den mellan sig. Att detta så tilldrog sig, kan man bli öfvertygad om i *Pilati gerningar*." Och i kap. 48 säger han: "Om förutsägelsen att Kristus skulle helbregdagöra alla sjuka och uppväcka de döda, hör, hvad derom blifvit sagdt. Der äro dessa ord: »Vid hans ankomst skola de lame springa som en hjort och de stammande tunga skall tala rent, de blinde skola se och de spetsalske blifva rene och de döde skola uppstå och gå omkring.» Och att han gjort detta kunnen I se i »*Pilati gerningar*».

Med afseende på de af hans citat, hvilka ej öfverensstämma med våra fyra evangelier, har man velat påstå, att han citerat ur minnet och att afvikelserna *deraf* kommit. Men detta antagande faller för det sakförhållandet att i hans skrifter finnas öfver 60 riktiga citat från gamla testamentet. Och kunde han citera riktigt ur gamla testamentet, kunde han väl och citera riktigt ur evangelierna. 100 gånger talar han om Jesu ord och gerningar, men endast 3 af dessa citat äro lika med de uttalanden vi finna i de fyra evangelierna. Af dessa och af andra skäl kan man med säkerhet påstå, att Justinus Martyr, som lefde i medlet af det 2:dra århundradet, ej kände till något af de fyra evangelierna, hvilket han antagligen skulle hafva gjort, om de funnits till vid hans tid.

Intet af de fyra evangelierna är nämnt före år 180 efr.
Kr. Och då är det Ireneus, som nämner dem för första gången. Ireneus var biskop i Lyon vid slutet af det andra århundradet.

Men före denna tid, före år 180, fins det ej ringaste spår af de fyra evangelierna hos någon författare.

De skrifter, Ireneus omtalar under namn af Mathei, Marci, Lukas och Johannes evangelier, behöfva dock alls icke vara de skrifter, de kristne nu ega i sitt nya testamente under detta namn. Det bevisar endast, att fyra evangelier under Mathei, Marci, Lukas och Johannes namn funnos, men dessa evangelier kunna sedan dess blifvit betydligt förändrade. Ja, afven om man ur kristna kyrkofäders arbeten från äldre tid kan

uppvisa ordagranna och bokstafliga öfvensstämmelser med de fyra evangelierna, jäfvar detta alls icke mitt påstående. Om man t. ex. om hundra år i ett par af nutidens kristna skrifter finner citat ur lektor Waldenströms bok "Försoningens betydelse," hvilka citat ordagrannat öfverensstämma med hvad som står i den upplaga, som *dd* är tillgänglig af denna bok, bevisar detta naturligtvis ej, att detta arbete från sin första och ursprungliga form ej kan ha blifvit betydligt förändradt och bearbetadt, fastän *dessa* citat äro oförändrade. Och detta gäller ännu mera om en tid, då böcker ej trycktes utan skrefvos.

Med visshet kunna vi påstå, att de skrifter, man fordom kallade Mathei och Marci evangelier, *ej* äro de skrifter, vi nu ega under dessa namn. Evsebius, en kristen kyrkohistoriker från första tiden, säger, att Matheus skref sina *logia*, tal, på det hebreiska språket och att hvar och en sedan öfversatte dem, såsom han kunde. Men det Mathei evangelium vi nu hafva innehåller mycket mer än Jesu tal och är ej heller skrifvet på det hebreiska språket eller rättare det syro-kaldeiska eller arameiska, utan på det grekiska. Det fins säger en med dessa frågor förtrogen författare ingen punkt, i hvilken *alla* kyrkofäder äro så eniga som att Mathei evangelium var skrifvet på hebreiska. Jag skall längre fram, vid tal om huru våra evangelier uppstått, visa, att Mathei logier endast är en del af vårt Mathei evangelium, hvilket, innan det fick den form det nu har, antagligen var det s. k. hebreerevangeliet, som i den tidigare kyrkan allmänt lästes, eller "apostlarnes minnen," som Justinus Martyr begagnade. Det nuvarande Matheievangeliet kan af flera skäl ej heller vara en öfversättning af Mathei hebreiska logier.

Hvad Marci evangelium vidkommer, skrifver Papias (160 eft. Kr.): "Johannis presbytern sade: Marcus varande en Petri tolk, nedskref med stor noggrannhet hvad han erinrade sig, men ej såsom det var sagdt eller gjordt af vår herre, utan, såsom ofvan nämnt är, var han i sällskap med Petrus, hvilken gaf honom sådana upplysningar, som voro nödvändiga, men ej en historia om vår herres tal." Men när vi nu närmare granska den skrift, vi kalla Marci evangelium, finna vi så långt ifrån spår af ett sådant Petri inflytande, att vi tvärtom helt och hållet sakna *det*, som hos de andra evangelierna är karakteristiskt för Petrus, hans lära och uppträdande. Ja, vi må bekänna, att i det s. k. Mathei evangelium det finnes *mer* af Petri anda än i Marci. En stor del bibelforskare äro därför

nu öfverens derom att prestbytern Johanni berättelse, omnämnd af Papias, ej passar in på det evangelium, de kristne nu kalla Marci.

En annan sak — språket, på hvilka de fyra evangelierna är skrifvet, är också ett bevis mot deras avtentsitet. Af Josefus, en judisk historieskrifvare strax efter Kristus, veta vi, att judarne i allmänhet voro okunniga i det grekiska språket. Josefus säger, att utom honom endast två eller tre judar lyckats lära sig det grekiska språket, hvilket antagligen berodde på rabbinernas barbariska aversion för den främmande literaturen. Om ock denna Josefi uppgift ej är så tillförlitlig, torde den dock ej vara alldes utan skäl. Hur egendomligt förefaller det ej, säger miss Annie Besant, att gallileiske fiskare, enligt ApG. 4:13 "olärde och okunnige män," skulle ha öfverträffat hela sin nation och skrifvit religionsfilosofiska och historiska afhandlingar! eller att Matheus, en publikan, en medlem af judarnes mest föraktade klass, skulle likaledes ha skrifvit en historia på samma främmande tungomål. De lefde bland judar, de verkade bland judar, de predikade för judar — 8 år efter Jesu död förebrådde de Petrus, att han ätit med oomskurna (Gal. 2: 9) — 27 år derefter finna vi dem ännu kvar i Jerusalem, lärande judarne och omsorgsfullt fullgörande lagen (ApG. 21: 18-24) och efter denna tid, då de måste hafva varit till åren komne höra vi ingenting mer af dem. Men är det väl troligt, att de sedan skulle ha lemnat den judiska sfer, i hvilken de hela sitt lif lefvat och verkat, och författat skrifter, ej på det språk, som kunde förstås af dem, bland hvilka de lefde, utan skriva på ett främmande tungomål, hvilket deras omgifning ej förstod.

I den första kristna kyrkan har den muntliga traditionen spelat en stor rol. — ja, liksom ännu i dag är förhållandet med braminernas undervisning af Vedas sånger i Indien, så torde de första kristna lärarne ha meddelat undervisningen muntligt, hvarvid man naturligtvis då mest rörde sig om Jesu lif, kring hvilket legenderna anknöto sig. Katekumerna eller lärjungarne antecknade på små lappar, hvad som lärdes och dessa anteckningar passerade från hand till hand, förökades med andra uttalanden och så uppstodo en mängd småskrifter, som uppkallades efter lärarne, efter apostlarne. Så samlades dessa uttalanden, utvaldes, ordnades och sattes i ett system och blefvo evangelier. Låtom oss ej glömma, att någon boktryckerikonst den tiden ej fans, utan att alla urkunder *skrefvos*,

hvarvid det naturligtvis var en lätt sak för afskrifvaren att göra tillägg här och der, när han erinrade sig något, som kunde passa i sammanhanget. Dessa tillägg gjordes först i marginalen, men insattes af en följande afskrifvare i texten och så blef det »guds ord». Då dessa skrifter voro enskildes tillhörighet, torde ett sådant förfarande ej varit orätt. Egarne af dessa kopior fogade till, hvad *de* hade hört och så ökades skriften. Derför finnas ock i handskrifterna till nya testamentet en sådan mängd afvikelser. Pastor primarius Fehr säger, stt det är öfver 30,000 afvikelser. En komité, tillsatt af det amerikanska bibelsällskapet att granska bibeln, rapporterar att 24,000 rättelser med säkerhet kunde göras. Doktor Angus, en af revisionskomiténs ledamöter, säger, att antalet af olika läsarter i nya testamentets handskrifter är omkring 100,000 — Griesbach säger, att antalet är omkring 150,000, af hvilka 149,500 äro tillägg. Och professor Abbot gifver en lista på öfver 60 ställen i nya testamentet, hvilkas äkthet af bibelrevisionskomitén är betviflad.

Hvad göres oss mera vittnesbörd behof?

Björnson nämner i sin bearbetning af Waite's redogörelse för den äldsta kristna literaturen ett af de märkligaste exemplen på att sålunda fabricera »guds ord». Jag vill här omtala det. Det är nu temligeu odisputabelt, att de enda äkta af Ignatii 15 skrifter äro de 3 af Curenton funna brefven. Dessa utgåra omkring 12 oktavsidor och skrefvos år 115. 25 år senare hade dessa 12 sidor vuxit från 12 till 20 sidor, under det att det äfven blifvit 4 nya bref, så att det hela nu uppgick till 40 sidor. Någon tid derefter befunnos dessa 40 sidor, hvaraf de 7 brefven bestodo, ha förökad sig till 60 sidor, och under tiden hade 8 nya bref framkommit, som ökade sidornas antal med 40, så att det nu blef 100 sidor. Och allt detta togs för äkta de första århundradena! Från 12 sidor till 100 — sannerligen var ej den Helige Ande verksam *den* tiden!

Nu vill jag nämna något om de skrifter, från hvilka våra fyra evangelier äro hemtade.

Jag börjar med *Marci* evangelium.

Såsom I erinren eder, nämnde jag, att Papias (160 eft. Kr.) skref, att Johannes presbytern sagt, att Markus, Petri tolk, under Petri ledning nedskref hvad Petrus förkunnade under sina föredrag. I erinren eder ock, att jag sade, att Justi-

nus Martyr, hvilken lefde omkring 160 eft. Kr. och ej kände till något af de fyra evangelisterna, en gång i sina skrifter nämner detta Petri evangelium. Detta *Petri* evangelium är med sannolikhet det, som rättast borde nämnas Marci evangelium, såsom varande skrifvet af Markus. Men nu kallas det Petri evangelium och detta ej heller utan skäl, då det ju skrefs under Petri öfverinseende och ledning. Detta *Petri* evangelium fans ännu 190 i allmänt bruk i församlingen i Rhossus i Cilicien. Men sedan uppstod, på det sätt jag nyligen angifvit, ett förökadt och förbättradt evangelium, som kallas Marci evangelium, ehuru ej skrifvet af Marcus. Om detta evangelium säger Tertullianus (207 eft. Kr.) att det grundar sig på Petri evangelium. Och att författaren till detta Marci evangelium brukat Petri evangelium finna vi tydligt deraf, att i Markus 3: 17 står: — — »och Jakob, Zebidei son, och Johannes, Jakobs broder, hvilken han gaf tillnamnet Boangeres, det är: torndönets son» etc. Detta yttrande återfinnes ej i något af de andra evangelierna, men vi veta af ett citat att det stod i *Petri evangelium*. Hvarför denna senare skrift kallas Marci evangelium, inse vi lätt.

En annan skrift, som antagligen ock användts vid utarbetandet af det s. k. Marci evangelium är Nikodemi evangelium eller Pilati gerningar, hvilket bevisas deraf, att af de uttalanden, som äro gemensamma i dessa båda skrifter, äro utsagorna i det s. k. Marci evangelium mer utarbetade.

Jag går nu till *Mathei* evangelium och behandlar i sammanhang dermed ock Lukas evangelium.

Eusebius säger, att Matheus skref oraklerna, logierna, τὰ λόγια, talen, på hebreiska och att hvar och en öfversatte dem såsom han kunde. Jag har förut nämt en skrift som kallas hebreer-evangeliet. Detta evangelium kallas af en mängd kyrkofäder också för Mathei evangelium, och Theoderet (457 eft. Kr.) säger, att 200 exemplar af det var i bruk i Syrien. Men af de citat vi ega ur hebreer-evangeliet, finna vi tydligt, att det ej kan vara den skrift som nu kallas Mathei evangelium, så mycket mer som hebreer-evangeliet uttryckligen var skrifvet på hebreiska språket, under det att det nuvarande Mathei evangeliet är skrifvet på grekiska språket. Hieronymus kallar detta hebreerevangeliet ock för de 12 apostlarnes evangelium och gifver derigenom stöd för det antagandet, att hebreerevangeliet var det, hvilket Justinus Martyr begagnade. Hebreerevangeliet

ansågs för äkta af Ignatius (107), Papias (160), Justinus Martyr (166), Hegesippus (eft. 160) och Klemens af Alexandria (205). Hebreerevangeliet var antagligen sammansatt af flera andra småskrifter, som denna tiden voro i bruk, men som nu gått förlorade tillika med "Jesu tal," hvilka torde hafva utgjort detta evangeliums stam. Det blef antagligen skrifvet omkring år 115 eft. Kr. och af *detta* hebreerevangelium har sedan vårt Mathei evangelium blifvit utarbetadt. Jag skall längre fram nämna tre andra skrifter, som härvid begagnats.

Lukas evangelium börjar med förklaringen att "eftersom många tagit sig före att beskrifva de ting, som bland oss fullkomligt visse äro," har äfven författaren till Lukas evangeliet funnit i sin ordning att derom tillskrifva sin vän Teofilus. Doktor Friedrich Schleiermacher som säges hafva varit den mest inflytelserike teolog, som under detta århundrande framträdtt i teologiens hemland, Tyskland, har i en skrift uppvisat, att Lukas evangelium består af en mängd handskrifter, som hvar för sig funnits till, innan de blefvo sammanfogade i evangeliet. Så har 1 kap 5-80 varit en särskildt skrift, 2:1-20 en annan, 20-40 en tredje, 40-52 en fjerde o. s. v. Såväl språkets olika beskaffenhet som dessa afdelningars avslutningsformler styrka att så varit. Kyrkofadren Hieronymus (400 eft. Kr.) säger i ett af sina arbeten följande: "Evangelisten Lukas förklarar i begynnelsen af första kapitlet, att många ha skrivit före honom. Dessa skrifter, offentliggjorda af olika författare, ha åstadkommit mer än en villolära — skrifter sådana som Egyptiernas evangelium, Tomas', Matheas', Bartolomeus', de tolf apostlarnes, Basilides', (125), Apelles' (160) och andra, som det skulle vara för tröttande att uppräknas." Således hafva vi här några af Lukasevangeliets källskrifter nämnde och bland dem Apelles evangelium, som skrefs så sent som år 160.

En annan af Lukas källskrifter är uppenbarligen Marcions evangelium. Marcion var en stor sektledare, född i Pontus i början af 2:dra århundradet och som kom till Rom år 142. *Han* har utgifvit det första nya testamente, som någonsin funnits till. Det var skrifvet på grekiska språket och bestod af ett evangelium och 10 af Pauli bref. Det enda evangeliet, som finnes i denna samling bär ingen evangelists eller apostels namn utan kallas helt enkelt "evangeliet." Man har ansett att detta evangelium är Lukas evangelium, men först och främst saknas i Marcions evangelium de 3 första kapitlen i Lukas evangelium och vid

en noggrann jämförelse mellan dessa två skrifter finner man, att Lukas evangelium är vidlyftigare och mer utarbetadt, under det att Marcions evangelium är ursprungligare och enklare. Lukasevangeliet innehåller 315 verser, hvilka ej finnas i Marcions evangelium, men ingen vers i Marcions evangelium saknas hos Lukas. Men äfven andra vittnesbörd finnas. Så t. ex. omtalas i Lukas 4:de kap., att Jesus blef frestad i öknen strax sedan han blifvit döpt. Derifrån vände han tillbaka till Galileen och kom till Nazaret (Luk. 4: 16), der hans offentliga verksamhet begynte. Men ehuru han begynte i Nazaret, låter författaren honom dock tala om gerningar, som han gjort i Kapernaum, en stad, som han först sedan (v. 30), besökte. Marcion deremot låter hans offentliga verksamhet börja i Kapernaum. Derifrån drager han till Nazaret och här hänvisar han i naturlig ordning till de gerningar, han gjort i Kapernaum. Det torde därför ej kunna vara tvifvel underkastadt, att Marcions evangelium var skrifvet före Lukas och är en af de många källskrifter författaren till Lukasevangeliet begagnat.

Men utom dessa skrifter har författaren till Mathei evangelium i dess nuvarande form och författaren till Lukas evangelium begagnat ännu tre andra apokryfiska skrifter, nämligen protevangeliet, barndomsevangeliet och Nikodemi evangelium eller Pilati gerningar. Alla dessa tre skrifter ega vi ännu lyckligtvis i behåll, och de finnas intagna i den svenska öfversättningen af de apokryfiska böckerna.

Justinus Märtyr (166 e. Kr.), som ej kände till något af de fyra evangelierna, nämner protevangeliet, och ansåg det för äkta. När vi jämföra de ställen, som finnas hos Matheus och Lukas och i protevangeliet, finna vi hos Matheus och Lukas tendentiösa tillägg särskildt i syfte att framhålla Jesu Messias-karaktär och profetiornas uppfyllelse, hvarvid man måste bekänna, att författaren till Mathei evangelium fullkomligt misslyckats, då han dels såsom profetior nämner uttalanden i gamla testamentet, som lästa i sitt sammanhang visa sig alls icke syfta på Kristus, dels såsom profetior nämner utsagor, som icke finnas i gamla testamentet.

Deretter komma vi till en mycket märklig apokryfisk skrift, nämligen Jesu barndomsevangelium. Denna skrift omnämnes af Justinus Martyr, Ireneus, Origenes, Epifaneus, Eusebius, Cyrillus och Athanasius. Origenes och Hieronymus säga uttryckligen, att denna var en af de många skrifter, Lukas begagnat.

nade. Vid en jämförelse mellan de de delar, som finnas hos Matheus och Lukas och i barndomsevangeliet, se vi äfven här i de kanoniska evangelierna en bearbetning, som tydligt angifver att de kanoniska äro skrifna senare.

När vi läsa om Jesu barndom hos Matheus och Lukas, finna vi uppgifterna vara i hög grad stridande och fullkomligt oförenliga. Det fins inga anknytningspunkter emellan dem. Det är helt och hållet två olika historier. De komplettera ej heller hvarandra, tvärtom utesluta de hvarandra nästan fullständigt. Men i barndomsevangeliet och protevangeliet äro dessa uppgifter ställda i en naturlig och enkel ordning. Björnson säger i sin bearbetning af Waite's arbete härom: »Författaren till Lukas och Matheus, som hafva önskat att genom berättelsen om Jesu födelse och barndom gifva sina evangelier ett slags inledning, som ej skulle vara allt för lång, utvalde, kunna vi antaga, af de två evangelierna sådana delar, som efter deras mening lämpade sig härför. Den ene valde då framställandet i templet, den andre flykten till Egypten och detta har gifvit det resultatet, som vi fått i två olika, stridande och ytterst oförenliga berättelser om Jesu födelse och barndom.»

Ja, det kan i detta fall vara temligen säkert, att författarne till Mathei och Lukas evangelier begagnat protevangeliet och barndomsevangeliet.

Men Jesu barndomsevangelium är endast en bearbetning af Krischnas barndomsevangelium, Bhagavat Purana. När man läser dessa båda skrifter, finner man, att det är samma historier, samma händelser, skilnaden är endast att de i ena fallet förbindes med Krischna, i det andra fallet förbindes med Jesus. Och så stor är likheten, att man ovilkorligen måste antaga, att den ena af dessa skrifter är författad med kännedom om den andra. Nu blir frågan: hvilken af dem är skriven först. Det torde nu vara temligen afgjort, att Bhagavat Purana är tidigare tillkommen och att de legender den innehåller voro gängse i Indien flera hundra år före Kristus. Till och med en så kristen man som missionär Skrefserud, hvilken man i detta fall ej kan misstänka för partiskhet, har, vid tillfrågan, hvilken af dessa skrifter han ansåg vara äldst, svarat, att det är Krischnas barndomsevangelium. Ja, man tror sig ock hafva funnit förklaringen härtill. Jesu barndomsevangelium kallas ock för St. Tomas evangelium och legenden förtäljer, att Tomas blef missionär i Parthien, sedan i Indien, der just Krischna dyrkades

och hans barndomsevangelium lästes. Och det är ej otroligt, att Tomas här arbetat om detta evangelium men tillskrifvit händelserna Kristus och så skickat denna skrift från braminernas land till Syrien.

En tredje skrift, som användes vid utarbetandet af de fyra evangelierna, är Nikademi evangelium eller såsom den också kallas: Pilati gerningar. Denna skrift omnämnes, såsom förut är omtaladt, två gånger af Justinus Martyr, hvilken ej kände till något af de fyra evangelierna.

Hvad Johannes evangelium vidkommer, skiljer sig detta i väsentlig grad från de tre första, hvilka därför kallas synoptiska. Johannes evangelium vill särskildt framhålla, att Jesus är det af begynnelsen skapade ordet, logos, genom hvilket gud skapat verden och som är verdens andeliga ljus. Men denna logoslära är långt ifrån ny. Vi finna den redan i persiska och egyptiska föreställningar, som den judiska anden ester exilin i sig upptog och befruktad med Platos idélära och judiskalexandriska föreställningar, fann fast form i den af Philo (född 20 f. Kr.) utvecklade logosidén. Philo tillägger logos samma bestämningar och namn, som dem Johannesevangeliet tillägger Jesus. Så kallar Philo ordet för 'guds förstfödde son,' "guds afbild," "den genom hvilket allt blifvit skapat," "det gudomliga ordet," "verdens ljus," — "han var före allt" — "ordet allena kan se gud" — "ordet är herden för guds folk" — verdens frälsare" o. s. v. Justinus Martyr torde hafva varit den, som först fört logosidén i hela sin fullhet in i kristendomen och tillämpat den på Jesus, gjort honom till det menniskovordna ordet.

Hvad som i Johannes evangelium förefaller nytt, är allt gamla kända saker för den som studerat den judiska litteraturen från Henochsboken till Justini tid. Men man måste dock antaga, att författaren till Johannes evangelium begagnat vid skildringen af Jesu gerningar källor, hvilka vi ej längre ha i behåll.

Men utom allt detta bära böckerna sjelfva spår af sitt senare ursprung. I dessa fyra evangelier finnas en mängd drag, som visa, att författarne ej varit förtrogna med judafolkets vanor, seder och lagar och ej heller känt till judafolkets politiska förhållanden vid denna tid — med ett ord: de äro ej skrifna af ögonvittnen till de händelser, som omtalas, utan af utländningar vid en långt senare tid.

I Lukas evangelium t. ex. säges det, att från kejsar Augustinus utgick ett påbud att all världen skulle beskattas och att denna skattskrifning var den första och skedde, då Kvirinus var höfding i Syrien och att *detta* föranledde Jesu försäldrar att resa från Nazaret till Betlehem. Denna romerska census skulle hafva egt rum under Herodes den store eller i början af Archelai regering. Men detta är helt enkelt en omöjlighet. Ty den tiden var detta land ej en romersk provins, utan styrdes af sjelfständiga konungar, som betalade tribut till romarne och därför utkräde skatt af sina undersåter. En skattskrifning i Galliléen på Augusti bud kunde ej ega rum under Herodes den stores eller under Archelaus och ej heller efter Archelai död, ty då blef endast Judéen en romersk provins. Galliléen styrdes ännu under Herodes Antipas såsom sjelfständigt rike och Jesu föräldrar, som bodde i Nazaret i Galliléen, kunde *aldrig* behöfva fara till Betlehem för någon skattskrifnings skull, så mycket mer som den romerska skattskrifningen alltid brukade företagas från hus till hus, der hvar och en bodde, och ej från födelsestaden eller hufvudstaden.

Vidare säges det, att Kvirinus var höfding i Syrien under Herodes den stores tid, då Jesus föddes. I slutet af Herodes regering beklädde Lentius Saturnius och efter honom Kvilius Varus detta embete. Och det var långt efter Herodes död Kvirinus smordes till Syriens höfding. Att denne Kvirinus företagit en skattskrifning i *Judéen*, veta vi af Josefi historia, der det emellertid anmärkes, att han sändes att utföra detta åliggande, »när Archelai rike var lagdt till Syriens provins». Det vill med andra ord säga: *10 år efter den tid, då enligt Matheus och Lukas Jesus föddes*. Strauss säger, att reduktionen af Archelai rike till en romersk provins ej berörde Galliléen, hvilket land ännu under Herodes Antipas styrdes som ett allieradt land, ej ett lydland, och att denna census af Kvirinus 10 år efter Jesu födelse ej heller berörde Galliléen, der Jesus föräldrar bodde i Nazaret.

Vi hafva i de fyra evangelierna alls icke någon brist på spår af deras sena tillkomst. Vid frågan, hvad den orena anden eller rättare sagdt: de orena andarne hette, hvilka drefvos in i svinahjorden, svarades Legio. Men ordet Legio är ett latinskt ord. Men i Galliléen eller Peréen talades ej latin utan hebreiska eller en hebreisk dialekt. Ordet Legio var ett utländskt ord, främmande för en hebré.

Författaren till Lukas evangelium säger, att Jesus vid det högtidliga intåget i Jerusalem satt på en åsninna och en åsninnas fåle "på det fullkomnas skulle det som var sagdt af profeten." Men detta uttryck, som berett exegeterna så stora svårigheter och gifvit anledning till så många olika uttolkningar, visar endast, att evangelisten ej förstod den hebreiska idiomerna. Ty profetian lyder *rätt* öfversatt: "sittande på en åsna, på en fåle, ja en åsninnas fåle." Ett sådant satsuttryck, der en eller ett par efterföljande statsleder närmare förklara en föregående, är egendomligt för det hebreiska språket och hvar och en, som något studerat detta intressanta språk, vet att sådant ofta förekommer i gamla testamentets skrifter. Men då författaren till Matheus låter Jesus sitta både på en åsninna och en fåle, visar han sig derigenom ej allenast löjlig utan äfven okunnig i hebreiskan — d. v. s. Mathei evangelium kan ej vara skrivet af en jude.

Låt mig nu tillägga, att vi ej veta, när, hvar eller af hvilken Kanon eller det nya testamentet samlades och fick den form det nu eger. I Evsebii tid (325 eft. Kr.) var Kanon ännu ej bestämd, ty han räknar till de omtvistade och oäkta skrifterna Jakobs och Jude epistel, Petri andra epistel, Johannes andra och tredje epistel och Uppenbarelseboken.

Viktor Rydberg skriver i sitt utmärkta arbete "Biblens lära om Kristus" följande: "Boktryckerikonsten är något öfver 400 år gammal. Bibeln trycktes första gången 1455 eller 1456 af Johan Gutenberg i Mainz. Före denna tid funnos endast skrifna bibelexemplar, d. v. s. bibelhandskrifter. Mellan boktryckerikonstens uppfinning och de nytestamentliga böckernas författande ligger således en tidrymd af 13 å 1400 år, under hvilka bibelordet fortplantades genom afskrifter. De äldsta handskrifterne af nya testamentets böcker, som blifvit bevarade intill våra dagar, äro tillverkade i 4:de århundradet. Först vid den tiden började man ock i de kristna församlingarne varda någorlunda enig om valet af de böcker, som borde utgöra det nya förbundets urkunder."

De 5 äldsta handskrifterna vi ega äro följande:

1) Vatikanska	handskriften	(4:de årh.)
2) Sinitiska	"	(4:de årh.)
3) Alexandrinska	"	(5:te årh.)
4) Angeliko-romerska	"	(9:de årh.)
5) Moskoitiska	"	(9:de årh.)

De *äldsta* handskrifter vi således ega, äro skrifna omkring 400 år efter de händelser, de förtälja.

Låt mig nu utom de skäl jag hittills anfört säga, att de fyra evangelierne ej hafva något historiskt värde, därför

- 1) att de äro motsägande
- 2) att de legender och underverkshistoriet, de utgifva för sanning, betaga dem allt historiskt värde
- 3) att flera af berättelserna äro äldre än kristendomen
- 4) att de händelser de omtala ej ens antydast af samtida judiska och hedniska skriftställare.

Hvad motsägelserna vidkommer, möta vi först släktregistren. Såsom känt är uppgifva Matheus och Lukas två olika släktregister för Jesus. Om vi skriva upp dessa båda släktregister bredvid hvarandra — ett nöje, som jag rekommenderar åt hvar och en — finna vi, att dessa register motsäga hvarandra på det mest förtviflade sätt. Hos Lukas finna vi 42 led från David till Kristus, hos Matheus 28 led från David till Kristus, under det att Matheus har 42 led från Abraham till Kristus. Vi se vidare, att mellan David och Josef i båda släktregistren endast två namn äro gemensamma, nämligen Salatiel och Sorobabel. Men under det att Lukas uppgifver, att Salatiels fader hette Ner, säger Matheus att Salatiels fader hette Jekonias; och under det att Lukas säger, att Sorobabels son hette Resa, säger Matheus att Sorobabels son hette Abiud. *Delta* tycks nu vara tillräckligt motsägande. Men om vi slå upp i Krön. 3 kap. 10 och följande verser, der Davids släktled äfven uppräknas, finna vi, att Jekonias son ej hette Salatiel, såsom Matheus säger, utan Pedaja, och att Sorobabel ej var son till Salatiel utan till Pedaja. Och bland de 8 söner till Sorobabel, som der uppräknas, finna vi hvarken Abiud eller Resa, hvilka personer Matheus och Lukas uppgifva vara Sorobabels söner. Vi se ock, att i Krönikeboken omtalas 8 led mellan Josafat och Ahas, under det att Matheus endast har 5 led. Likaledes se vi, att Lukas uppgifver Eli vara Josefs fader, under det att Matheus säger, att Josefs fader hette Jakob.

Jag frågar nu: hvilket af dessa släktled är sant? Har Lukas eller har Matheus rätt? Men ingen af dem öfverensstämmer med i Krönikebokens uppgifter. Så huru vi än må betea oss, kunna dessa släktled aldrig få något historiskt värde.

Hvarför dessa släktled tillkommit inse vi lätt. Messias

väntades vara af Davids hus. Och så fort en man af okänd härkomst vunnit messiasnamn, satte man ihop ett slägtregister, som skulle bevisa hans konungsliga anor. Sådant var alls icke ovanligt — det har händt till och med i långt senare tider. Buckle omtalar i sin Civilisationens historia att i Notes to a chronicle of London from 1087 to 1483, ed. 1857, finnes ett stamträd, hvori de londonska biskoparnes historia ledes tillbaka ej blott till Bruti utvandring från Troja, utan till och med ända till Noach och Adam. Han nämner ock, att i det 13:de århundradet en författare Mathieu Paris säger om Alfred: »hans ättelängd ledes i anglosachsernas historieböcker ända upp till Adam vår stamfader.»

Det fins ett yttrande af Jesus, nämndt i de s. k. synoptiska evangelierna och som obestriddigen synes mig förräda, att Jesus sjelf ej ansåg sig vara af Davids hus. Då jag ej funnit någon författare fästa uppmärksamheten vid detta egendomliga ställe, ber jag att här få begagna mig af tillfället att göra det. Det är nämligen Math. 22: 41—46, Marc. 12: 35—37 och Luk. 20: 41—44. Då fariseerna sade, att Kristus skulle vara Davids son, svarade Jesus: »Men om Kristus är Davids son, huru kan då David i andanom kalla honom herre, sägande: herren sade till min herre: sätt dig på min högra hand, till dess jag lägger dina fiender mig till en fotapall. Om nu David kallar honom herre, huru kan han då vara hans son?» — «Och ingen kunde svara honom ett ord.» Slutsatsen är ju helt naturlig: «Således är icke Kristus Davids son.» Hela denna bevisning tycks ha kommit till i en tid, då man kände Jesu börd från en gallileisk handverkare och då fienderna sade: «Ja, men han är ju icke Davids son.» — «Nej,» svarade man, «det behöfver han icke heller vara, ty David kallar ju Messias herre, och hur skall han då kunna vara hans son, ty ej kan väl David kalla sin son herre.» I den tiden hade man ännu ej något slägtregister färdigt.

Angående Jesu födelse och barndom, frestelsen i öknen, Jesu ord, gerningar och vandring äro de fyra evangelierna i hög grad motsägande. Jag vill dock nu ej uppehålla mig dervid. Hvad Jesu korsfästelse beträffar, säger Markus, att den egde rum vid 3:dje timmen, Johannes att den egde rum vid 6:te timmen. Och när det blir fråga om Jesu uppståndelse, motsäga de fyra evangelierna hvarandra på det mest nedgörande sätt.

Matheus säger, att Maria Magdalena, och den andra Maria i *gryningen* kommo för att bese grafven, Markus säger, att det var i *soluppgången*, Johannes säger, att det var *mörkt*. Lukas säger, att det var Maria Magdalena och Johanna och Maria Jakobs moder och *andra*, som kommo till grafven. Johannes uppgifver, att Maria Magdalena kom ensam och att det besked *hon* lemnade var, att »de tagit bort herren». Enligt Matheus kom en engel från himmelen och rullade stenen från grafven och satte sig deruppå. Enligt Markus satte sig engelen icke på stenen, utan inne i grafven. Längre fram säger Markus, att det var en ung man. Lukas talar om två män och Johannes talar om två englar. Enligt Matheus föllo kvinnorna ned och omfamnade Jesu fötter. Enligt Johannes tillät han dem icke vidröra sig. Enligt Lukas kom Petrus också till grafven, men gick icke in — enligt Johannes gick han in och en annan lärjunge med honom.

I Mathei evangelium står det, att engelen, som satt på stenen, sade, att Jesus gått till Galliléen och att lärjungarne skulle gå dit för att träffa honom. När kvinnorna skyndade från grafven för att tala om detta för lärjungarne, sägas de hafva mött Jesus, hvilken sade detsamma: *gå och kungören mina bröder, att de må gå till Galliléen, der skola de få se mig.* Men författaren till Johannes evangelium berättar en helt annan historia. Ty han säger: »Men om aftonen densamma dagen, då dörrarne voro lyckta, der lärjungarne voro församlade af rädsla för judarne, kom Jesus och stod midt ibland dem.» Enligt Matheus höllo de elfva på att gå till Galliléen just vid samma tid, då de enligt Johannes evangelium voro församlade i en liten sal i Jerusalem. Lukas instämmer med Johannes. Således säger Mathei evangelium, att lärjungarne först fingo se Jesus på ett berg i Galliléen, der han stämt möte med dem. Lukas och Johannes evangelier deremot säga, att Jesus uppenbarade sig på aftonen samma dag han var uppstånden. Lukas säger, att Jesus icke sagt, att de skulle gå till Galliléen utan att de skulle stanna kvar i Jerusalem, tills de blefve beklädda med kraft af höjden.

Lukas evangelium berättar, att Jesus uppfor till himmelen samma dag han var uppstånden. Johannes evangelium omtalar, att Jesus visade sig 8 dagar efter uppståndelsen. I apostlagemningarne står det, att han dröjde 40 dagar, innan han företog den der halsbrytande färden ditupp. Författaren till

Mathei evangelium tycks icke veta af, att han uppfor till himmelen.

Likaledes lemna de fyra evangelierna fullkomligt stridande uppgifter angående Jesu sista ord på korset och sista ord till sina lärjungar.

Men icke allenast dessa talrika motsägelser, utan ock de underverkshistorier och legender, de fyra evangelierna utgifva för sanning, betaga dem allt historiskt värde.

Det torde vara en obestridd sanning, att ju större okungheten är, desto flere underverk finnes det, och ju större upplysningen är, desto mindre underverk finns det. Skola vi tro på evangeliernas underverk, måste vi naturligtvis tro på alla liknande underverk; vi måste då tro på de underverk, som omtalas inom alla andra religioner, och vi måste tro på den katolska kyrkans underverk i forntid och nutid. Intet af evangeliernas underverk har *starkare* skäl för sig än dessa andra underverk. Vi hafva endast mellan två alternativ att välja: att tro på alla underverk, sagor och legender, som förtäljas från äldre tider, eller ock kasta hela vidskepelsen öfver bord och hålla oss till hvad som är exakt. Och alla de kristnas underverk ha sina motsvarigheter inom andra religioner. Böcker, som ej kunna skilja mellan dikt och verklighet, mellan fabler och historisk sanning, ha *intet* historiskt värde.

Jag sade, att underverken ha sina motsvarigheter inom andra religioner — men ej allenast underverken, utan allt hvad de fyra evangelierna förtälja är sagdt århundraden förut: moralen, sedebuden, liknelserna, englauppenbarelserna, uppståndelsen, himmelsfärden, yttersta domen, himlen, helvetet, dopet, nattvarden — allt, *allt* är endast reminiscenser från andra håll. Sannerligen hade icke biskop Tegnér rätt, när han på ett prestmöte i Vexjö sade, att »kristendomens nycklar ligga spridda öfverallt på hedendomens område». Att i detaljer uppvisa, att så är förhållandet — att föra de kristna legenderna tillbaks till sina källor medgifver nu ej tiden.

Det sista skälet, hvarför de fyra evangelierna ej ha något historiskt värde är, att samtida judiska och profana skriftstälare ej nämna ett ord om dem. Och dock hände ej detta i en historiskt dunkel tid, utan i en tid, då det fans en mängd kritiske och upplyste författare, hvilka *ovilkorligen* skulle ha omtalat dessa händelser, i fall de verkligen timat. Jag nämner bland dessa särskildt Josefus och Plinius den äldre.

Hvad jag sålunda under detta föredrag sagt är

1) att i de äldsta kristna århundradena funnos omkring 130 evangelier, uppenbarelser, gerningar och epistlar under Jesu och apostlarnes namn;

2) att ingenting skiljer dessa apokryfiska skrifter från de kanoniska;

3) att många af dem voro skrifna före de fyra evangelierna, ansågos för kanoniska och citerades som äkta af kyrkofäderna;

4) att intet spår förekommer af de fyra evangelierna hos någon kyrkofader före år 180;

5) att de då för första gången nämnas vid namn af Ireneus;

6) men att det alls icke är säkert, att de skrifter *han* kallar Mathei, Marci, Lukas och Johannes evangelier, äro de skrifter vi nu ega under detta namn;

7) att de skrifter, som i den första tiden kallades Mathei och Marci evangelier, bevisligen ej äro de skrifter, vi nu ega under dessa namn;

8) att de fyra evangelierna tillfölje af sjelfva *språkets* beskaffenhet ej kunna vara författade af de judar de tillskrivas;

9) att den första undervisningen meddelades muntligt och att anteckningar dervid gjordes på små lappar;

10) att dessa anteckningar sedan jämfördes, tillökades, utvaldes, ordnades och förändrades;

11) att förändringar och tillägg deraf i otrolig mängd förekomma i nya testamentets handskrifter;

12) att de fyra evangelierna bevisligen äro utarbetade efter flera af de äldre kyrkofäderna nämnda apokryfiska skrifter, af hvilka vi hafva några i behåll, under det att andra gått förlorade;

13) att de fyra evangelierna bära tydliga spår af sin senare tillkomst;

14) att vi icke veta, hvar, när eller af hvem det nya testamentet fick den form det nu eger;

15) att de fyra evangelierna ej kunna ha något historiskt värde deraf;

a) att de alltigenom äro motsägande; b) att de utgifva sagor, underverk och legender för historisk sanning; c) och deraf att de händelser de omtala *ej ens antyd* af samtida författare, hvilka ovilkorligen skulle känt till dem *om* de verkligen egt rum.

Den som med dessa sakförhållanden för ögonen kan ge de fyra evangelierna något historiskt värde — han må gerna göra det!

Fritänkaren,

Organ för Sveriges fritänkare,

utkommer den 1:sta i hvarje månad

och finnes till salu i de flesta tidningskontor och cigarr-butiker.

Pris 15 öre för lösnummer om 8 stora sidor.

Redaktörer:

Viktor E. Lennstrand och Alfred Lindkvist.

Prenumeration sker å närmaste postanstalt med *1 krona* till årets slut.

Enskilda requirenter erhålla profnumret mot insändande af 2 tioöres frimärken.

Annonser till ett begränsadt antal mottagas å Boktryckeriet efter 25 öre pr petitrad. Sänd annonsen pr post eller pr telefon.

Kommissionärer kunna rekvirera tidningen skriftligen eller pr telefon från

Nya Boktryckeriet,

19 Jakobsbergsgatan,

Stockholm.

Allm. tel. 44 95.

Från *Utilistiska propogandans expedition, Jakobs-
gatan 28*, kunna reqvi erås följande skrifer:

<i>Hvad jag sagt och hvad jag icke sagt</i> , föredrag af Viktor E. Lennstrand, hållet i Örebro, beslagtaget, åtaladt, men af juryn frikänt	50 öre.
<i>Svar på tal</i> af Viktor E. Lennstrand Till prostén H. A. Witt	12 "
<i>Hvad vi tro och hvad vi vilja</i> af Vik- tor E. Lennstrand	4 "
<i>Hvem blir fördömd, om kristendomen är sann?</i> af Josef Symes, åtaladt och af hr Linkvists jury dömdt brottsligt, men af hr Lennstrands jury två gånger frikänt . . .	4 "
<i>Några ord till de kristne</i> , af G. W. Foote	4 "
<i>90 frågor till de kristne</i>	4 "
<i>Frälsning genom tron</i> , af Robert In- gersoll	2 "
<i>Om ateismen</i>	2 "
<i>Fins det ett lif efter detta?</i> Föredrag af Viktor E. Lennstrand, åtaladt i Linköping	25 "
<i>"Gud"</i> , föredrag af Viktor E. Lenn- strand, åtaladt i Stockholm	20 "

Ofvarnämnda skrifter säljas i *Tidningskontoret*,
Kungsgatan 18, *Klarabergsgatan 27* och *Södermalms-
torg 8* samt kunna reqvireras från *Nya Boktryckeriet*,
Jakobsbergsgatan 19.

Vid större partier i fast räkning lemnas rabatt.

6000213894

Göteborgs universitetsbibliotek

